

Рівень психічного здоров'я учнів 7–11 класів відповідно до інтелектуальних здібностей

*Луцький інститут розвитку людини університету “Україна” (м. Луцьк),
Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка проблеми. Зростання ролі психологічного фактору на сучасному етапі розвитку суспільства ставить перед наукою ряд нових задач. До їх порядку відноситься наукове обґрунтування вікових норм соціальних функцій, визначення актуальних і потенціальних можливостей людини в різні періоди життя, прогнозування розвитку й вивчення значення ранніх періодів онтогенезу для наступного розгортання психічних ресурсів особистості [3].

Оптимізація процесів розвитку в дитячому та юнацькому віці неможлива без знання умов і закономірностей такого розвитку. Дослідження психологічних особливостей і можливостей дітей різного віку необхідне для правильного визначення змісту й методів учбово-виховної роботи на різних етапах навчання і виховання, а вивчення форм аномального розвитку психіки дозволяє створити основи для розробки цілеспрямованої системи психогігієнічних заходів [4; 5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Із кожним роком у нашому суспільстві зростає кількість невротичних порушень. Особливо це стосується молодого покоління. Основними причинами такого стану, як зазначалося на міжнародному конгресі з проблем психічного здоров'я особистості, є соціально-економічна нестабільність; забруднення навколишнього середовища; інформаційна завантаженість; широка пропаганда засобами масової інформації насильства, жорстокості; ріст схильності підлітків та молоді до алкоголю і наркотиків. Названі причини підсилюються додатковими факторами, які існують у системі середньої освіти. За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (1995), психічне здоров'я особистості включає такі основні складники: 1) як ви ставитесь до себе; 2) як ви ставитесь до інших; 3) як ви справляєтесь з вимогами життя [2; 7].

Психічне здоров'я особистості – це результат взаємодії багатьох різноманітних факторів. Досліджується їх специфічний вплив на здоров'я спеціалістами-науковцями з різних галузей наук.

У наш час починають з'являтися публікації М. Вісковатої, А. Андроса, Г. Сердюковської, С. Карамушка, які пов'язують психічне здоров'я особистості з нетрадиційними науками. Це, насамперед, валеологія – комплексне вивчення здоров'я людини: дослідження факторів, що забезпечують фізичне, психічне та соціальне здоров'я (Е. Булич, І. Муравов, 1997). Проблема психічного здоров'я багатогранно відображена в роботах вітчизняних валеопсихологів: І. Брехман (1990), В. Петленко (1998), Г. Нікіфоров (2003). Досить цікавим є також підхід, запропонований санологією – наукою про здоров'я здорових – інтегративна система, що побудована на міждисциплінарних даних (медицина, соціологія, психологія, педагогіка) [6; 8].

Психічне здоров'я особистості – це таке функціонування психіки індивіда, яке забезпечує його гармонійну взаємодію з навколишнім світом. У певному розумінні – це ефективність діяльності та поведінки, здійснення особистісного розвитку тощо.

Підлітковий вік – найскладніший етап психологічної перебудови, пов'язаної з вибором професії і розширенням діапазону суспільно-політичної ролі, зумовлений взаємодією біологічної і соціальної сторін розвитку: статевого дозрівання та специфічної фази соціалізації.

Особливості взаємодії біологічного й соціального етапів розвитку визначають індивідуальні властивості психіки підлітка. Задача соціального й особистісного самовизначення передбачає порядок із диференціацією розумових здібностей та інтересів, без яких неможливий вибір професії, розвиток інтегральних механізмів самосвідомості, вироблення світоспоглядання і життєвої позиції, визначення психосоціальної орієнтації [1; 9].

Мета дослідження – на одному з етапів дослідити складову частину психічного здоров'я особистості відповідно до психічної активності – розумове психічне здоров'я, тобто вміння отримувати, аналізувати певну інформацію, основним критерієм якого є рівень зрілості пізнавальної та розумової сфер.

У результаті опрацювання наукової літератури нами було сформульовано **завдання:**

1. Визначити рівень інтелектуальних особливостей учнів 7–11 класів.

2. Кількісно встановити наявність обдарованості та ступінь її вираженості.

Методи та організація дослідження:

1. Аналіз та узагальнення літературних джерел.
2. Тестування.
3. Математична обробка даних.

Методи отримання інформації включали теоретичний аналіз літературних джерел, що передбачав вивчення, аналіз, систематизацію та узагальнення даних наукової та науково-методичної літератури. Результати проведеного теоретичного аналізу дали змогу визначити мету дослідження, встановити завдання та шляхи їх вирішення.

Дослідження проводилися на базі навчально-методичного комплексу № 9 м. Луцька з учнями 7–11 класів (дівчата, хлопці). Кількість опитуваних респондентів – 500 осіб. Нами була використана методика – тест прогресивних матриць Дж. Равена, який призначений для діагностики інтелектуальних особливостей школярів. У ході досліджень учням були запропоновані зображення матриць квазігеометричних фігур, які пов'язані між собою певною логічною закономірністю. Загальний об'єм роботи обмежувався 30 хв (5 серій по 12 завдань). Обробка результатів проста. Вірний варіант відповіді оцінювався 1 балом, невірний – 0. Для отримання підсумкового кількісного показника всі набрані бали додавалися. За методикою встановлені такі сукупні кількісні нормативні показники:

- наявність обдарованості – високий рівень (54–60 балів);
- помірний рівень (49–53 бали);
- зона невизначеності – низький рівень (32–48 балів);
- відсутність обдарованості (менше 32 балів).

Виклад основного матеріалу дослідження. У результаті тестування всі дані проаналізовано, оброблено математичним методом і сформовано у вигляді табл. 1, 2. Нами кількісно визначено рівень інтелектуальних особливостей школярів і встановлено, що середній бал в учнів 7 класів (дівчата, хлопці) відповідає низькому рівню обдарованості – відповідно 41,5 та 42,2 бала, у 8 класів – дівчата (помірному рівню – 50,0 бала), хлопці – (низькому – 46,3 бала), у 9 класів – хлопці, дівчата (низькому – відповідно 44,5 та 45,5 бала), у 10 класів – хлопці, дівчата (помірному – 50,9 і 46,9 бала), в 11 класів – (помірному – 52,4 і 52,2 бала відповідно).

Таблиця 1

Рівень інтелектуальних особливостей учнів, кількісні показники

Наявність обдарованості	Рівень вираженості	7 кл.		8 кл.		9 кл.		10 кл.		11 кл.	
		дівчата	хлопці	дівчата	хлопці	дівчата	хлопці	дівчата	хлопці	дівчата	хлопці
Наявність	високий	1	2	19	7	3	8	15	6	27	14
	помірний	10	10	8	15	13	15	24	16	8	32
Зона невизначеності	низький	33	32	23	28	30	26	11	26	15	4
Відсутність		6	6	–	–	4	1	–	2	–	–
Середній бал		41,5	42,2	50,0	46,3	44,5	45,5	50,9	46,9	52,4	52,2

Встановлено, що в результаті зміни вікових особливостей фізичного і психічного розвитку змінюється і здатність учнів до пізнавальної та розумової діяльності. Проте у більшості випадків найбільше відсотків припадає на низький рівень вираженості обдарованості, тобто на зону невизначеності, яка граничить із відсутністю обдарованості.

Таблиця 2

Рівень інтелектуальних особливостей учнів, %

Наявність обдарованості	Рівень вираженості	7 кл.		8 кл.		9 кл.		10 кл.		11 кл.	
		дівчата	хлопці	дівчата	хлопці	дівчата	хлопці	дівчата	хлопці	дівчата	хлопці
Наявність	високий	2	3	38	14	6	16	30	11	55	28
	помірний	20	20	16	30	26	30	47	32	15	64
Зона невизначеності	низький	66	65	46	56	60	52	23	52	30	8

Відсутність		12	12	–	–	8	2	–	5	–	–
-------------	--	----	----	---	---	---	---	---	---	---	---

Висновки. Отже, під час дослідження розумового, психічного здоров'я школярів 7–11 класів визначено рівень інтелектуальних особливостей: встановлено середній бал, відсоткове відношення та ступінь вираженості.

Високий рівень припадає на учнів 8 класу (дівчата), 10–11 класів (дівчата) відповідно 38, 30, 55 %. Найвищий помірний рівень у дівчат 10 класу (47 %) і хлопців 11 класу (64 %). Зона невизначеності (низький рівень) у хлопців 11 класу (8 %). Теоретично проаналізувавши математичні показники, було виявлено, що 12 % учнів (хлопці, дівчата) 7 класу припадає на повну відсутність обдарованості.

Розвиток розумових задатків у старшому шкільному віці характеризується як кількісними змінами у швидкості вирішення інтелектуальних задач, так і якісними зрушеннями у структурі інтелекту, що пов'язані з виникненням здатності до гіпотетико-дедуктивного мислення. Оволодівши в процесі навчальної діяльності науковими поняттями й термінами, школяр досягає і того рівня узагальнень, коли поняття не прямо співвідноситься із предметом, а вимагає безпосереднього поєднання з іншими узагальненнями. У підлітків поступово формується теоретичне мислення, яке служить джерелом багатьох змін у його психіці. Своєрідність даного рівня розвитку мислення заключається не тільки в розвитку абстракції, але і в тому, що предметом уваги, аналізу й оцінки стають його власні інтелектуальні операції, тобто мислення стає рефлексивним.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Констатовані в ході дослідження достатньо низькі показники інтелекту в учнів 7 класів вимагають поглибленого вивчення психологічних особливостей цієї вікової категорії та певного оздоровчого, освітнього та виховного впливу, а також розробки методичних прийомів та засобів психолого-педагогічного оздоровлення особистості.

Розвиток і поглиблення рефлексивних та інтегральних процесів під час переходу від старшого підліткового до раннього юнацького віку призводить до формування нового рівня самосвідомості, що вимагає подальшого дослідження.

Література

1. Братусь Б. С. Психическое здоровье и личность.– М.: Мысль, 1998.– 301 с.
2. Васильев В. Н. Здоровье и стресс.– М.: Медицина, 1991.– 170 с.
3. Здоровье, развитие, личность / Под ред. Г. Н. Сердюковской, Д. Н. Крылова, У. Кляйнпетер.– М.: Медицина, 1990.–336 с.
4. Здоровье: сущность, диагностика и оздоровительные стратегии: Тезисы.– Krynica Gorska, Polska.– 1999.– 278 с.
5. Освіта і управління.– К.: Преса України, 1997.– Т. 1.– С. 113–118.
6. Основы валеологии / Под общ. ред. В. П. Петленко.– К.: Олимп. лит., 1998.– Кн. 1.– 434 с.
7. Психическое здоровье личности: Информ. лист Нац. федерации псих. здоровья.– Александрия; Вирджиния, США.– 1995.
8. Психология личности / Сост. Н. В. Киршева, Н. В. Рябчикова.– М.: Геликон, 1995.– 236 с.
9. Социальные аспекты психического здоровья детей и подростков: Материалы междунар. конгр.– О., 1994.

Анотації

Визначено рівень інтелектуальних особливостей школярів 7–11 класів. У ході дослідження встановлено достатньо низькі показники обдарованості в учнів 7 класів (хлопці, дівчата), що вимагає поглибленого вивчення психологічних особливостей цієї вікової категорії та певного педагогічного впливу.

Ключові слова: розумове, психічне здоров'я, рівень, інтелект, обдарованість.

В статті определено уровень интеллектуальных особенностей учеников 7–11 классов. В результате исследования установлено достаточно низкие показатели одаренности в учеников 7 классов (мальчики, девочки), что требует углубленного изучения психологических особенностей этой возрастной категории и определенного педагогического влияния.

Ключевые слова: умственное психическое здоровье, уровень, интеллект, одаренность.

There is determined the level of the 7–11th form pupils in the article. Sufficiently low talent indicators of the 7th form pupils (boys, girls) were determined, that requires deeper study of psychological peculiarities of this age category and some pedagogical influence.

Key words: mental psychic health, level, intellect, talent.